

Сексуалната експлоатация и проституцията през призмата на международната регулация на правата на човека

Йонко Грозев и Наташа Добрева

I. Въведение

Този доклад представлява преглед на действащото международно право в областта на правата на човека, приложимо по отношение на сексуалната експлоатация и проституцията. Международните стандарти в тази област са сравнително нови, разработени през последните десет години и макар да не дават отговор на някои съществени въпроси, съдържат достатъчно ясни задължения за държавите да предоставят ефективна защита срещу нарушения на основни права.

Приложимите източници на международното право, използвани за целите на доклада, са Конвенцията на ООН за елиминиране на дискриминацията спрямо жени и Заключителните коментари на Комитета на ООН за елиминиране на дискриминацията спрямо жени (Комитета) по докладите¹, Конвенциите на Съвета на Европа, практиката на Европейския съд по права на човека (ЕСПЧ) по дела, повдигащи въпроси, свързани със сексуална експлоатация и правото на личен живот, както и становища на Международната организация на труда (МОТ) и Парламентарната асамблея на Съвета на Европа (ПАСЕ).

Международното право използва различни понятия, за да регламентира сексуалната експлоатация и проституцията, като някои от тях са дефинирани в международни договори, а други се използват в становища, решения и доклади на международните организации без тяхното изрично дефиниране. Поради това невинаги е възможно максимално точно определяне и използване на тези термини. В някои случаи са налице и разминавания в легалните дефиниции, използвани в международното и вътрешното право². Независимо от възможните терминологични различия, международното право разграничава три явления: 1) насилствена проституция и трафик на хора, 2) детска проституция и 3) доброволна проституция на пълнолетно лице, като приложимите правни стандарти по отношение на тези явления са различни.

¹ Становищата на Комитета на ООН за елиминиране на дискриминацията спрямо жени съдържат най-цялостен и пълен анализ на проблематиката, свързана със сексуалната експлоатация и проституцията, и гаранциите срещу нарушаване на основни права в тази област, поради което докладът базира анализа си в голяма степен на заключителните коментари на Комитета, издадени през периода 2000-2010 г. Те са направени по отношение на държави от целия свят, засегнати в различна степен от трафик и имащи различни режими на регламентиране на проституцията.

² Пример за такова разминаване е дефинирането на трафик по международното право и това по българското право, като последното е значително по-разширително.

Насилствената или принудителната проституция и трафикът на хора с цел сексуална експлоатация са едно от най-сериозните нарушения на основните права на човека. В редица международни документи и решения трафикът с цел сексуална експлоатация се разглежда като нарушение на различни права на жертвите, като правото на лична свобода, свободата от робство и принудителен труд, забраната за нечовешко и унижително третиране и правото на неприкосновеност на личния живот. Задълженията на държавите включват, както приемането на превантивни мерки за недопускане на принудителна проституция и трафик, така и задължението за ефективно разследване и наказателно преследване на извършителите в случаите, в които има установени конкретни жертви на трафик. Международното право приема също, че детската проституция никога не може да бъде доброволна, тъй като децата не могат да дадат валидно „съгласие“, като Конвенцията на ООН за правата на детето определя като дете всеки на възраст под 18 години³.

Понятието доброволна проституция се използва от международното право без да е изрично дефинирано. За доброволна се приема проституция, която се упражнява от лица над 18 години, избрали я като средство за препитание по собствена инициатива. Показателно в това отношение е следното становище на ПАСЕ:

„Като организация, базирана на правата на човека и уважение към човешкото достойнство, Съветът на Европа трябва да вземе отношение към проституцията, отразяващо мисията на организацията. Основаването на едно решение върху уважение към човешкото достойнство не означава възприемане на моралистичен подход. То означава да се уважават решенията и изборът на хората, доколкото те не вредят на никого.“⁴

Международните организации като Световната здравна организация и Международната организация на труда и Комитетът на ООН за елиминиране на дискриминацията спрямо жените не възприемат подход на осъждане на проституцията, продиктуван от морални съображения, а имат прагматично отношение. Те третират доброволната проституция като форма на труд и изискват от държавите възприемане на регламенти, минимизиращи директното нарушаване на правата на проституиращите и излагането им на риск от нарушаване на техните права от трети лица. Като начин за препитание проституцията е разглеждана и от Комитета на ООН – позиция, изразена в Заключителните му коментари по отношение на различни държави⁵.

³ Вж чл. 1 от Конвенция за правата на детето, приета от ОС на ООН на 20.11.1989 г. Ратифицирана с решение на ВНС от 11.04.1991 г. – ДВ, бр. 32 от 23.04.1991 г., обн., ДВ, бр. 55 от 12.07.1991 г., в сила от 3.07.1991 г.

⁴ Вж Резолюция 1579 (2007) на ПАСЕ „Prostitution – What stance to take?“, <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta07/eres1579.htm>

⁵ Виж например Заключителни коментари по доклада на Германия от 2009 г., параграф 50: „Държавите ... да създадат програми за реабилитация и подкрепа на жени и момичета, които искат да напуснат проституцията, включително чрез предоставяне на информация за и подкрепа във връзка с алтернативни начини за препитание“ („alternative livelihood options“). Също Заключителни коментари по доклада на Китай от 2006 г., параграф 20: „да изтъкнат други възможности за препитание за жени, за да напуснат проституцията“ („other livelihood opportunities“). Още Заключителни коментари по доклада на Камерун от 2009 г., параграф 31: „Държавата да информира жени и момичета за възможности за професии, за да елиминира проституцията като единствена възможност“ („career options“).

МОТ от своя страна идентифицира проституцията като търговия, икономически сектор, който трябва да бъде регулиран.

От особено значение е, че всички тези организации определят проституиращите като жертви на нарушения на основни права или като изложени на сериозен риск от нарушаване на права. Поради това техните препоръки са насочени към предприемането на мерки от държавите и регламентирането на проституцията от националното законодателство по начин, който да предотвратява прякото нарушаване на правата на проституиращите и да намали риска от тежки нарушения на техни права, свързани с физическо и психологическо насилие от трети лица.

По отношение на прякото засягане на права МОТ посочва като проблемни моменти пълното изключване на проституиращите от гаранциите на трудовото право и системата на общественото осигуряване. Становището на МОТ е, че „за пълнолетни, които свободно избират секс работа, грижите на държавата трябва да се фокусират върху подобряване на техните условия на труд и социални грижи, така че да се гарантира признаването на същите трудови права и облаги като на други работници“. Липсата на адекватна медицинска помощ също може да доведе до нарушаване на правата им като пряка последица от възприетия в националното законодателство регламент. Нарушения на правото на личен живот на проституиращите са възможни и като резултат от тяхното задължително регистриране и трудностите, свързани със запазването на конфиденциалността на тяхната регистрация.

От особена важност е и ограничаването на факторите, които излагат проституиращите на риск от нарушаване на основни права, свързани с тяхната физическа неприкосновеност, свобода и право на личен живот. Международните организации разглеждат като сериозен проблем факта, че в много страни в резултат от възприетата национална правна регламентация или фактори, свързани с правоприлагането, проституцията е изтласкана в една сива зона без ясен регламент и ефективна защита. Тази сива зона често се заема от организираната престъпност, което прави проституиращите уязвими от страна на сводниците и повишава риска от насилствена проституция и трафик. Липсата на ясен регламент и защита излагат проституиращите и на риск от насилие от страна на клиенти и/или принуда за използване на сексуални практики, създаващи здравни рискове. По силата на международните стандарти държавите имат задължение да регламентируют проституцията по начин, който да ограничава риска от сексуална експлоатация и физическо и психологическо насилие, а също и да разследват и осъществяват наказателно преследване срещу извършителите на такива престъпления.

Прагматичният, неморализаторски подход, възприет от международните организации, обаче в никакъв случай не означава подкрепа за секс индустрията. Те отчитат негативните фактори, които оказват сериозно влияние при избора на професионална дейност от проституиращите жени. Лична уязвимост – като умствени проблеми, ниско самочувствие, отхвърляне или малтретиране в детството, употреба на наркотици, както и структурни проблеми като бедност, политическа нестабилност/война, неравенство между половете, липса на образова-

ние и обучение, могат да имат силно негативно влияние върху свободния избор. Поради това позицията на международните организации за защита на правата на човека е, че държавите са длъжни да предоставят активна подкрепа на проституиращите за излизане от проституцията и като цяло да провеждат политика на ограничаване на тази индустрия. Тази позиция ясно е формулирана от ПАСЕ в становище, в което се посочва че е „важно никога да не се чувства „принуден“, дори от обстоятелствата, да се включи в проституция“⁶.

II. Сексуална експлоатация и права на човека

В редица актове на ООН, на Съвета на Европа и на Европейския съюз трафикът на хора с цел сексуална експлоатация се определя като тежко нарушение на основни права на човека. Един от международните документи, посветени специално на този проблем, е Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора от 2005 г. Тя ясно определя трафика като явление, което е преди всичко въпрос за нарушение на основни права и престъпление срещу достойнството и неприкосновеността на човека, и акцентира върху защитата на пострадалите. Целта ѝ е държавите членки да предприемат необходимите мерки с цел предотвратяване на трафик, защита на основните права на пострадалите от него и осъществяването на наказателно преследване на трафикантите. Конвенцията определя като „трафик“ набирането и експлоатирането на хора чрез заплахата или употреба на сила или други форми на принуда, включително злоупотреба с власт или с уязвимо положение на жертвата, с цел сексуална или друга форма на експлоатация⁷. Конвенцията гарантира определени права на пострадалите като медицинско лечение, физическа и психологическа помощ, разрешение за пребиваване при дадени условия и подкрепа при тяхното интегриране в обществото. Освен това постановява, че националното законодателство трябва да третира трафика като престъпление, като спрямо трафикантите и техните съучастници трябва да се осъществява ефективно наказателно преследване⁸. Освен това привлича внимание на страните към обмисляне на възможността за криминализиране на ползването на секс услуги от клиенти, ако са знаели, че лицето е жертва на трафик на хора.

Идентична е и позицията на ЕСПЧ, който в свои решения е установявал нарушения на основни права, гарантирани по Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи (Конвенцията),

⁶ Виж Резолюция 1579 (2007) на ПАСЕ „Prostitution – What stance to take?“, <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta07/eres1579.htm>

⁷ Член 4, точка (а) на Конвенцията определя трафика по следния начин: „трафик на хора“ означава набирането, транспортирането, прехвърлянето, укриването или приемането на хора посредством заплахата за използване или самото използване на сила или други форми на принуда, отвлечане, измама, въвеждане в заблуждение, злоупотреба с власт или състояние на зависимост или даване или получаване на пари или облаги за постигането на съгласието на лицето, имащо власт над друго лице, за целите на експлоатирането му; експлоатирането включва най-малкото използване с цел проституиране на друго лице или други форми на сексуална експлоатация“.

⁸ Конвенцията за борба с трафика на хора също изисква в процеса на разследване на трафикантите, личния живот и сигурността на пострадалите да се защитава и те да се освобождават от наказателна отговорност за извършени от тях престъпления, ако са били принудени от ситуацията.

В резултат от трафик, както и във връзка със случаи на сексуално насилие. По-конкретно, съдът е установявал нарушения на забраната за нечовешко третиране и правото на лична и физическа неприкосновеност в резултат от сексуално насилие (чл. 3 и чл. 8 на Конвенцията), а в резултат от трафик с цел сексуална експлоатация на правото на лична свобода (чл. 5 ал. 1) и забраната на робство и принудителен труд (чл. 4). Конвенцията гарантира и правото на ефективна защита срещу нарушение на тези права, изразяваща се в разследване и наказателно преследване срещу такива посегателства.

Трафикът на хора попада в приложението на чл. 4 от Европейската конвенция за защита на правата на човека, който забранява робството, подчинението и принудителния труд. В прецедентно решение от 7 януари 2010 г. ЕСПЧ постанови, че трафикът на хора е базиран на упражняването на власт, третираща жертвата като собственост, и влиза в обсега на чл. 4. Това е решението по делото *Rantsev v. Cyprus and Russia*⁹. С оглед разрастването, както на самия трафик, така и на мерките, предприети за борба с него, ЕСПЧ счита за подходящо по делото *Rantsev* да изследва степенята, до която самият трафик може да се счита за противоречащ на духа и целта на чл. 4 от Конвенцията, така че да попадне в приложението му. Съдът не прави опит да определи дали трафикът представлява робство, подчинение или принудителен труд, каквито са различните понятия, използвани в чл. 4. В параграфи 281 и 282 от решението ЕСПЧ постановява:

„... трафикът на хора по самото си естество и цел на експлоатация се основава на упражняването на власт, третираща жертвата като собственост. То третира човешките същества като стоки за купуване, продаване и поставяне под принудителен труд, често за малко или никакво заплащане, обикновено в сексуалната индустрия .... То предполага непосредствено наблюдаване на действията на жертвите, чието движение е често ограничено. То включва употреба на насилие и заплахи срещу жертвите, които живеят и работят в мизерни условия. ... Не може да има съмнение, че трафикът застрашава човешкото достойнство и основните свободи на своите жертви и не може да се счита за съвместим с едно демократично общество и ценностите, изложени в Конвенцията. С оглед задължението си да тълкува Конвенцията в светлината на съвременните условия, съдът счита за ненужно да идентифицира дали третирането, от което жалбоподателят се оплаква, съставлява „робство“, „подчинение“ или „принудителен труд“. Вместо това съдът заключава, че самият трафик ... попада в полето на чл. 4 от Конвенцията.“

Що се отнася до съдържанието на чл. 4 и конкретните задължения на държавите, произтичащи от тази разпоредба във връзка с трафика, ЕСПЧ отбелязва следните принципи:

На първо място забраната по чл. 4 е абсолютна. За разлика от повечето материални права, гарантирани в Конвенцията, чл. 4 не предвижда никакви изключения и дерогирание в случай на война или извънредно положение. Второ, ясно е, че употребата на насилие и малтретирането на жертвите са чести белези на трафик. Поради това ЕСПЧ счита,

⁹ Пълният текст на решението на английски език е публикуван на официалния сайт на ЕСПЧ: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=rantsev&sessionid=56042506&skin=hudoc-en>

че малтретиране, побой, физическо насилие, нечовешко и унижително отношение са присъщи на трафика и експлоатацията и не е нужно едно такова оплакване да се разглежда отделно – чл. 4 поглъща чл. 3. Като общи принципи на чл. 4, ЕСПЧ отбелязва следните задълженията на държавите, като всяко неизпълнение на което и да било от тях води до отделно нарушение на чл. 4 от Конвенцията:

1) да приемат адекватно законодателство, което да гарантира практична и ефективна защита на правата на жертвите или потенциалните жертви (криминализиране на трафика, подходящо регулиране на професиите, често използвани за прикритие на трафик, подходящи миграционни правила)

2) да предприемат подходящи практически мерки за защита на жертвите или потенциалните жертви, когато властите са уведомяни за обстоятелства, пораждащи основателни съмнения, че конкретно лице е в реален и непосредствен риск да бъде трафикирано (подробни програми за превенция на трафик, обучение на полицейски и миграционни служители)

3) да разследват и преследват случаи на трафик, както и ситуации на потенциален трафик, като си съдействат ефективно с другите държави¹⁰.

Случаите на трафик могат да доведат и до отговорност на държавата за нарушаване на чл. 5 от Конвенцията, който забранява лишаването на едно лице от неговата свобода. Подобно на чл. 4 тази забрана е абсолютна, когато се отнася за отношения между частни лица – никой не може да лишава друг човек от свобода. Независимо от факта, че задържането по делото *Rantsev* е от частно лице трафикант, ЕСПЧ приема, че е налице основание за отговорност и на държавата, тъй като полицейските служители не са се намесили активно, а са оставили пострадалата под опеката на трафиканта, който я завел в апартамент и тя останала затворена там против волята си в продължение на един час.

Международното право разглежда законодателното регулиране на проституцията и като мярка за борба с трафика на хора. Това ясно личи от решението на ЕСПЧ по делото *Rantsev*, както и от Заклучителните коментари на Комитета за елиминация на дискриминацията спрямо жените. В становището си относно Холандия от 2010 г. Комитетът отбелязва загриженост, че новият начин на регулиране на проституцията може „да подкопае усилията за борба срещу сексуалната експлоатация на жени“¹¹. Важен елемент в решението по делото *Rantsev* е и изричното формулиране на позитивно задължение на държавите да регулират подобаващо професиите, използвани за прикритие на трафик, като безспорно най-често такава професия е проституцията, но има и други – клубни танцьорки, масажистки... Прецедентното решение по делото *Rantsev* създава задължение за държавите, ратифицирали Конвенцията за правата на човека, да приемат законодателство, регулиращо проституцията по начин, който намалява риска от трафик.

Липсата на ясен законодателен регламент, което е особено характерно за мълчаливо разрешителния режим в сила в България, е в пряко

¹⁰ Параграфи 284-289 от решението по делото.

¹¹ Заклучителни коментари по доклада на Холандия от 2010 г., параграф 30.

противоречие с това международно задължение. Българският Закон за борба с трафика на хора от 2003 г., макар и да предвижда мерки за предотвратяване и противодействие на трафика, не адресира рискови професии. Вместо това законът говори за „рискови райони“ и „рискови групи“ и цели да се създадат равни социалноикономически възможности за рисковите групи, чрез 1) създаване на условия за интегриране в пазара на труда на такива лица, и 2) програми за стимулиране на работодателите, които ги наемат на работа. Дори и да се приеме, че лицата, занимаващи се с проституция, представляват рискова група, Законът за трафика на хора не предвижда техният статут да бъде регулиран чрез съответно законодателство, а единствено изисква мерки за предотвратяване на попадането в проституция и за извеждането от нея чрез осигуряване на алтернативни способности за прехрана. За да се постигне пълно съответствие с международноправните изисквания за борба със сексуалната експлоатация обаче, е необходимо да се приеме по-детайлно законодателство, било то под формата на промени в Наказателния кодекс или закон за проституцията.

Освен трафик на хора ЕСПЧ е обсъждал в практиката си и случаи на изнасилване като форма на сексуално насилие. Съдът приема, че изнасилването представлява вмешателство във физическата неприкосновеност и в личния живот, което се разглежда като нарушение, както на чл. 3 (забраната на нечовешко третиране), така и на чл. 8 (правото на личен живот) от Конвенцията. По силата на тези разпоредби държавите се задължават да приемат и прилагат наказателни закони, които ефективно регулират всички прояви на секс без съгласие, а не само онези, които включват физическо насилие. Тази позиция на съда е изразена в решението по делото *M.C. v. Bulgaria* от 4 декември 2003г. В него се потвърждава не само, че изнасилването е по съществото си нарушение на личната сексуална автономност, но също, че национални правни системи, които не предпазват ефективно от всички форми на изнасилване, рискуват да са в нарушение на задължения по Европейската конвенция за правата на човека. Съдът подчертава, че позитивното задължение да се осигури защита от действията на други лица, особено когато се засягат основни ценности и съществени аспекти от личния живот, като заложените в чл. 3 и чл. 8, включва, първо, криминализиране на тежки деяния, каквото е изнасилването и, второ, адекватно разследване на твърдения за изнасилване и предаване на съд¹².

Подобряване на ефективността на разследването и наказателното преследване на случаите на трафик в България е също пряко задължение, произтичащо от решенията на ЕСПЧ. Наличните данни за България сочат недостатъчна ефективност в това отношение. Тази констатация може да се направи при съпоставка между данните за приблизителния брой лица, подложени на сексуална експлоатация, и данните за образувани дела за трафик, пострадали лица и осъдени трафиканти. Броят на сексуално експлоатирани жени извън България през 2008 г., според изследване на Георги Петрунов от фондация „РискМонитор“,

¹² Съдът посочва, че позитивните задължения на държавите по чл. 3 и чл. 8 включват „криминализирането и ефективното разследване на всеки насилствен физически акт, включително при липса на физическа съпротива на жертвата“, Решение на ЕСПЧ по делото *M.C. v Bulgaria* от 4.12.2003г, параграф 166.

е между 8000 и 12000¹³. В същото време според данни на Върховна касационна прокуратура от 1 януари до 30 септември 2008 г. в България са образувани 65 досъдебни производства за трафик с цел сексуална експлоатация със 187 пострадали лица. В съда са внесени 38 прокурорски акта, по които обвиняемите лица са общо 50. В края на периода са осъдени 34 души, 24 от които с влязла в сила присъда¹⁴. През 2009 г. броят на разкритите жертви на трафик с цел сексуална експлоатация е незначително нараснал – общо 226 (188 жени, 4-ма мъже, 34 непълнолетни момичета). Новообразуваните досъдебни производства са 109. Осъдените лица за *вътрешен* трафик с цел сексуална експлоатация са 57, а за *външен* – 33¹⁵. Съпоставянето на тези данни разкрива цялостната картина на голяма по своите размери сексуална експлоатация, като броят на разследваните и осъдените е незначителен.

III. Доброволна проституция и права на човека

Международното право определя като доброволна проституцията, която се упражнява от лица над 18 години, избрали я като средство за препитание по собствена инициатива. Тази позиция е изразена в редица документи на ПАСЕ, Комитета на ООН за елиминиране на дискриминацията спрямо жени, СЗО и МОТ. Този прочит на международното право може да бъде извлечен, макар и индиректно, и от практиката на Европейския съд по правата на човека по въпроси, свързани с правото на личен живот, и по-специално сексуалните права. Разглеждайки различните режими на регулиране на проституцията, които най-общо могат да бъдат разделени на криминализиращи и легализиращи, тези организации не изразяват принципно становище за съответствието им с международното право. Вместо това възприетият подход е на анализ на практическите последици върху положението на проституиращите от възприетия в съответната държава регулационен режим и съответно на препоръки към държавите за изменение на националното законодателство по начин, който да предотвратява прякото нарушаване на права на проституиращите и да намалява риска от физическо и психологическо насилие от трети лица.

Различните режими на регламентация на проституцията създават различни рискове за нарушаване на основни права, като те ще бъдат разгледани последователно. Тъй като този доклад представлява преглед на съществуващите стандарти, а не опит за изграждане на цялостен системен подход, становищата на различните международни органи са излагани самостоятелно за всеки един от тях, като анализът се спира отделно на криминализиращите и легализиращите режими. Това деление е възприето поради съдържащото се в него важно разграничение между регулаторни режими, които разчитат единствено на наказателното право, и такива, които използват и търговското,

¹³ „Основни схеми за изпиране на пари от трафик на хора с цел сексуална експлоатация“. Георги Петрунов, фондация „РискМонитор“. 2009 г., стр. 55.

¹⁴ Отчет на дейността на Националната комисия за борба с трафика на хора за 2008 г., стр. 87.

¹⁵ Отчет на дейността на Националната комисия за борба с трафика на хора за 2009 г., стр. 7 и 8. Данните са на Върховна касационна прокуратура за периода 01.01.2009 – 31.12.2009 г.

трудовете, социалноосигурителното право¹⁶. При някои от възприетите режими е възможно да се говори за пряко нарушаване на правата на проституиращите, а в други случаи е възможно да бъде повдигнат и въпросът за нарушаване на правата на трети лица. Докладът ще се спере и на тези въпроси, предлагайки анализ, който изхожда от съществуващите стандарти, а не категорични отговори, тъй като действащото международно право не съдържа такива.

1. Криминализиращи режими

Криминализиращите режими използват основно наказателното право и наказателната репресия като инструмент за регулирането на проституцията и отказват да я третират като легитимна професионална дейност. Те в различна степен проявяват търпимост към съществуването ѝ. Разнообразието в конкретния регламент, възприет в различните държави, е различен, като е възможно да са криминализирани съпътстващи проституцията дейности като сводничеството или организирането на публични домове, или криминализиране на предлагането и предоставянето на сексуални услуги, или каквито са по-новите тенденции в скандинавските страни – криминализиране на използването на платени сексуални услуги (криминализиране на клиентите).

Комитет за елиминиране дискриминацията спрямо жените, ООН

Позицията на Комитета е, че нито един от режимите сам по себе си не нарушава основни права. Той приветства всяко усилие на държавите да регулират проституцията в съответствие с предоставената им свобода на преценка и особеностите на вътрешното право. Единствено ясно изразена критика има към декриминализиране на дейността на лица, които се облагодетелстват от сексуалните услуги на друго лице и към криминализирането на предлагането на сексуални услуги. Комитетът например изразява загриженост, че декриминализирането на сводничеството в Белгия с цел избягване на санкции за фактическо съжителство може да улесни експлоатирането на проститутките¹⁷. Комитетът повторно изразява загриженост и от забраната на пасивното предлагане на сексуални услуги във Франция¹⁸ и от прилагането на колониален закон от 1944 г. във Фиджи, който наказва само поведението на жените, въввлечени в проституция¹⁹. Комитетът препоръчва на Фиджи отпадането на наказателната отговорност за проституиращите и криминализирането на действията само на тези, които се възползват от сексуалната експлоатация²⁰.

¹⁶ Под криминализиращ режим се разбира криминализирането на проституцията, като анализът разглежда отделно криминализирането на търсенето и криминализирането на предлагането на проституция. Под легализиращ режим докладът разбира правното регламентиране на проституцията като бизнес дейност с въвеждането на регистрация на практикуващите проститутки и прилагането по отношение на тях на трудовото, данъчно и социално законодателство. Това разграничение не е общоприето. То не е максимално прецизно, тъй като всеки правен режим криминализира определени дейности, свързани с проституцията, а криминализирането на трафика е и международно задължение, но отразява ясно два принципно различни подхода в регламентирането на проституцията.

¹⁷ Заключителни коментари по доклада на Белгия от 2002 г., параграф 153.

¹⁸ Заключителни коментари по доклада на Франция от 2008 г., параграф 31.

¹⁹ Заключителни коментари по доклада на Фиджи от 2002 г., параграф 64.

²⁰ Пак там, параграф 65.

Комитетът приветства както криминализиращия, така и легализиращия режим, но формира позиция, че щом една държава е въвела даден режим, от това следват съответни задължения. От държавите, въвели криминализиращ режим, Комитетът изисква да предоставят пълна информация за разпространението на проституция, включително скритата. Изрично изискване в този смисъл Комитетът отправя към Швеция и Финландия през 2008 г.²¹. С цел да се научи повече за насилието върху жени през 2007 г. специалният пратеник на ООН по насилие спрямо жените указва на Швеция да направи подробно независимо проучване на шведската политика спрямо проституцията и нейното влияние върху трафика на хора и други форми на насилие, които често се случват в този контекст²². Изследването трябва да обсъди и дълготрайния ефект на тази политика и възможните ѝ влияния извън Швеция.

Посещението на специалния пратеник на ООН в Швеция през 2007 г. показва, че местните жени, останали в уличната проституция, особено пристрастените към хероин и други твърди наркотици, сигнализират за повишен риск от насилие и заразяване с половопредишни болести. При условията на новото законодателство, криминализиращо клиентите, работейки сами, за да избегнат засичане от полицията, проституиращите жени вече не могат да дават една на друга информация и защита срещу т.нар. проблемни клиенти. Тъй като общият брой на мъжете, които купуват секс, е намалял, жените с наркотична зависимост са също под много по-голям натиск да приемат клиенти, които са известни с агресивността си или предпочитанието към високорискови сексуални услуги. Според доклада на специалния пратеник, през първите години на своята политика, криминализираща търсенето на проституция, шведското правителство е пренебрегнало ситуацията с пристрастените към наркотици проституиращи жени. Впоследствие е отбелязано известно подобрене със създаването на институции в големите градове, които оказват подкрепа, дават съвети и предлагат достъп до програми за лечение на наркотична зависимост²³.

Парламентарна асамблея на Съвета на Европа

ПАСЕ изразява благосклонна позиция по отношение на криминализирането на търсенето на проституция, като критикува държавите, които прилагат двоен стандарт и криминализират предлагането, но не и получаването на платен секс. ПАСЕ подчертава предимството на шведския модел – политика за ограничаване на търсенето, а не на предлагането²⁴.

Европейски съд по правата на човека на Съвета на Европа

Европейският съд по правата на човека не е изразявал позиция по отношение на различните режими и дали те водят до пряко нарушаване на права. Независимо от липсата на пряко произнасяне по тези въпроси,

²¹ Заключителни коментари по докладите на Швеция и Финландия от 2008 г., параграфи 32, 33 и 175, 176, съответно.

²² Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Yakin Ertürk, Mission to Sweden, Human Rights Council, GE.07-10653 (E) 230207, §71 (a) (v), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/106/53/PDF/G0710653.pdf?OpenElement>

²³ Пак там, §§ 44 и 45.

²⁴ Резолюция 1579 (2007) на ПАСЕ „Prostitution – What stance to take?“, <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta07/eres1579.htm>

богатата практика на съда позволява анализ дали криминализирането на предлагане на платените сексуални услуги или криминализирането на купуването им представляват нарушение на правото на личен живот²⁵.

Макар и да няма пряко произнасяне по оплакване срещу криминализирането на купуването на сексуална услуга, с висока степен на сигурност може да се твърди, че ЕСПЧ би отхвърлил подобно оплакване. Той безспорно възприема доброволния сексуален контакт между пълнолетни лица като аспект на тяхното право на личен живот²⁶, но обикновено го прави в контекста на интимни отношения при наличието на развити емоционални връзки между партньорите. Инцидентен сексуален контакт срещу заплащане по-трудно би могъл да бъде определен като съществена част от идентичността и емоционалния живот на индивида, каквато е практиката на съда при определяне на съдържанието на „личен живот“ по чл. 8 от Конвенцията. Ако криминализирането на купуване на секс не представлява изобщо намеса в правото на личен живот, не би се поставял и въпросът за пропорционалността на една такава мярка. Индикация за този подход е решението по делото *Laskey, Jaggard and Brown v. the United Kingdom* от 20 януари 1997 г. Това дело е свързано с наказанията, наложени на мъже, участвали в групов садомазохистичен секс. Анализирайки фактите, ЕСПЧ посочва, че „стои отворен въпросът дали техните сексуални действия попадат напълно в понятието личен живот“²⁷. Съдът отбелязва, че сексуалната дейност безспорно засяга интимен аспект от личния живот, но не всяка подобна активност, извършвана зад закрити врати, задължително попада в понятието „личен живот“ и съответно в обсега на чл. 8 от Конвенцията. Този анализ дава основание да се предположи, че и по отношение на криминализирането на купуването на сексуални услуги ЕСПЧ би могъл да възприеме същата позиция, че сексуалните отношения на клиенти с проституиращи не попадат в полето на понятието „личен живот“ и гаранциите за правото на личен живот по чл. 8 от Конвенцията изобщо не са приложими.

В решението си по същото дело *Laskey* ЕСПЧ приема, че е налице „намеса“ в правото на личен живот, без да се произнесе по този въпрос единствено поради факта, че правителството отговорник не е направило съответното възражение. Поради това съдът пристъпва към следващата стъпка в анализа – дали такова наказателното преследване е необходимо и дали е в обществен интерес. Анализът е фокусиран върху въпроса дали държавите могат да наказват лица за сексуални практики, свързани с причиняването на физически наранявания, които обаче са напълно доброволни. В този случай ЕСПЧ приема, че аргументите за необходимост от наказателно преследване са базирани на съображе-

²⁵ Както беше отбелязано по-горе по отношение на наказателното преследване на жените в проституция, Комитетът на ООН за елиминиране на дискриминацията спрямо жени е приел, че такива мерки са в несъответствие с принципите на международното право на правата на човека.

²⁶ Решение по делото *Dudgeon v. the United Kingdom* от 22.10.1981 г.; Решение по делото *Modinos v. Cyprus* от 22.04.1993 г., Решение по делото *A.D.T. v. the United Kingdom* от 31.07.2000 г.

²⁷ Решение по делото *Laskey, Jaggard and Brown v. the United Kingdom* от 20.01.1997 г., параграф 36. Емоционалната привързаност със сексуален партньор обаче не е непременно задължителен елемент за прилагането на чл. 8 от Конвенцията. По делото *A.D.T. v the United Kingdom*, решение от 31.07.2000 г, съдът приема, че чл. 8 е приложим и в контекста на сексуални практики без насилие между група мъже.

ния за защита на общественото здраве и са достатъчно сериозни и оправдават ограничението на лични права. Съдът се аргументира, че сексуалната дейност в случая е включвала значителна степен на наранявания. Необходимостта от предотвратяване на тежки наранявания отличава това дело от делата за хомосексуални връзки между пълнолетни, в които ЕСПЧ е установявал нарушение на правото на личен живот. Съдът посочва, че „решавайки дали да криминализират или не, държавите могат да взимат предвид не само действителната сериозност на причинените телесни повреди..., но също... възможността за увреждане, присъща на предметните действия“²⁸, а в случая извършваните дейности са били „непредсказуемо опасни“.

Подходът по делото *Laskey* показва висока степен на готовност на Съда да позволи по-голяма свобода на действие на държавите при регулиране на сексуални отношения, включително и чрез тяхното криминализиране, когато общественоползните цели, които се преследват със законодателството, са подобряване на гаранциите за опазване на живота и здравето. Това позволява да се предположи, че дори и ЕСПЧ да приеме, че криминализирането на купуването на сексуални услуги представлява ограничение на правото на личен живот, то преследваните общественоползни цели са достатъчно значими, поради което балансът между лични права и обществен интерес не би бил нарушен²⁹.

Независимо от някои паралели в анализа между криминализирането на клиентите и криминализирането на проституиращите, би могло да се твърди, че наказателното преследване на проституиращите жени представлява нарушение на тяхното право на личен живот по смисъла на чл. 8 на Конвенция. На първо място, има много по-сериозни основания да се твърди, че е налице намеса в правото на личен живот. За разлика от криминализирането на клиентите, криминализирането на дейността на проституиращите засяга значително повече аспекти от техния личен живот, което е съществено от гледна точка на приложимостта на чл. 8. Съдът е приел, че чл. 8 е приложим и тогава, когато става въпрос за сексуални практики с повече лица, без да е налице трайна емоционална или друга обвързаност³⁰. От още по-съществено значение е фактът, че преследваните с тази мярка обществени цели са в много по-голяма степен продиктувани от морални съображения, а не от такива, които целят защита на живота и здравето. Това прави наказателното преследване срещу проституиращи жени значително по-уязвимо от гледна точка на твърдения за нарушение на правото на личен живот.

В своята практика ЕСПЧ отгава значително по-малка тежест на съображения от морално естество при криминализирането на сексуално поведение. Съдът е обсъждал връзката между личен живот и общест-

²⁸ Пак там, параграф 46.

²⁹ Емпиричните изследвания позволяват проституцията да бъде определена като опасна за здравето дейност, както от гледна точка на насилие върху проституиращите, така и от гледна точка на полово предаваните болести. Сред основанията за възприетата от Швеция и други държави политика на криминализиране на купуването на сексуални услуги е широкото разбиране, че проституцията е израз на дискриминация по отношение на жените и дейност, която оказва дълготрайно негативно влияние върху физическото и психическото здраве на проституиращото лице и следователно изисква от държавата да се намеси, за да предпази лицето от това негативно влияние.

³⁰ Решение по делото *A.D.T. v. the United Kingdom* от 31.07.2000 г.

вен морал в редица свои решения, в които е оспорвано наказателното преследване на доброволен хомосексуален секс. В решението си по делото *Dudgeon v. the United Kingdom* от 22 октомври 1981 г. е изразена позицията, че е допустимо регулирането на сексуално поведение с цел съхраняване на „публичния ред и почтеност и да се предпазят гражданите от това, което е гразнещо или обидно“, като такъв контрол може дори да се разпространи върху „доброволни деяния, извършени насаме, особено където има нужда... да се осигурят достатъчни гаранции срещу експлоатация и развращаване на други ...“³¹. Съдът обаче е значително по-стриктен в случаите, в които основанията за наказателно преследване са единствено морални съображения. Той отбелязва, че трите отличителни признака на едно демократично общество са съвместителство, толерантност и широкоумие. Според съда дори членовете на обществото, които считат хомосексуализма за неморален, да са шокирани, оскърбени или притеснени от извършването от други лица на частни хомосексуални актове, това не може само по себе си да оправдае прилагането на наказателни санкции, когато става дума за пълнолетни лица, дали своето съгласие.

По делото *Dudgeon*, както и в редица други дела, в които съдът разглежда забраната на доброволен хомосексуален секс, ЕСПЧ приема, че такава забрана няма достатъчно сериозни основания от гледна точка на защита от увреждане на уязвими групи от обществото. Липсата на такава обществена цел на законодателството и основаването му единствено на морални съображения правят намесата в правото на личен живот недопустима. Според ЕСПЧ моралното отношение спрямо хомосексуални мъже в Северна Ирландия и притеснението, че всяко отхлабване на закона ще подкопае съществуващите морални устои, не може да оправдае намеса в личния живот на жалбоподателя в такава степен. „Декриминализация“, заключава ЕСПЧ, не означава одобрение и страхът, че някои слоеве на населението могат да извлекат погрешни изводи в тази връзка от реформа на законодателството, не дава добро основание за оставянето му в сила с всички негови несправедливи последици.

Сходен е анализът на съда и в решението по делото *A.D.T. v. the United Kingdom* от 31 юли 2000 г. Става дума за случай, в който жалбоподателят – хомосексуален мъж, извършва у дома си сексуални действия, предимно орален секс с до четирима мъже без причиняване на физическа болка. Жалбоподателят е осъден е за извършване на груби и непристойни действия. И в този случай ЕСПЧ не вижда достатъчно сериозен обществен интерес от криминализирането на такива сексуални действия. Съдът намира, че „предвид тясната свобода на преценка, предоставена на националните власти, липсата на обществено-здравни съображения и чисто частният характер на поведението... причините, посочени за оставяне в сила на закон, който криминализира хомосексуални действия между мъже насаме, и с още по-голямо основание за разследването и осъждането, в настоящия случай не са достатъчни да оправдаят законодателството и наказателното преследване“³².

³¹ Решение по делото *Dudgeon v. the United Kingdom* от 22.10.1981 г., параграф 49.

³² Решение по делото *A.D.T. v. the United Kingdom* от 31.07.2000 г., параграф 38.

2. Легализиращи режими

Подобно на криминализиращите режими, и легализиращите могат да имат съществени различия в подхода си по отношение на изискванията за регистрация на проституиращите лица, медицински правила и приложимостта на трудовото и социално осигурителното право. Тези разлики могат да имат съществено значение по отношение на оценката за тяхното съответствие с изискванията на международното право.

Позициите, на които са базирани легализиращите режими, са най-ясно формулирани от МОТ, която идентифицира проституцията като търговия, икономически сектор, който трябва да бъде регулиран, и по-специално „мерките, насочени към секс сектора, трябва да имат предвид морални, религиозни, здравни, международноправни и наказателноправни въпроси при разглеждането на феномен, който е предимно икономически по своето естество“³³. Според МОТ основно препятствие за изработването на ефективна политика и мерки за справяне с проституцията е, че „законодателните органи не се решават да разглеждат директно проституцията като икономически сектор“. Организацията препоръчва на държавите да признаят разнообразието от обстоятелства сред проституиращите: „За пълнолетни, които свободно избират секс работа, грижите на държавата трябва да се фокусират върху подобряване на техните условия на труд и социални грижи, така че да се гарантира признаването на същите трудови права и облаги като на други работници“³⁴.

Комитет на ООН за елиминиране на дискриминацията спрямо жени

Както беше посочено, Комитетът приветства всяко усилие на държавите да регулират проституцията, но формира позиция, че щом е въведен гаден режим, от това следват съответни задължения. От въведените легализиращ режим Комитетът изисква да осигурят прилагането на трудовото и осигурителното право по отношение на проституиращите жени, както и да осигурят тяхното право на личен живот, автономност и сигурност. Комитетът приема също, че легализирането на проституцията е част от усилията за борба със сексуалната експлоатация³⁵.

Комитетът критикува Германия за това, че проституиращите жени са законово задължени да плащат данъци, но не са защитени от трудовото и осигурителното право – позиция, изразена още през 2000 г. Комитетът препоръчва на Германия да подобри законодателството си така, че да направи проституиращите по-малко уязвими от експлоатацията и да повиши социалната им защита. През 2009 г. Комитетът отбелязва, че Германия не е изпълнила тази препоръка и не е успяла да подобри социалното осигуряване на проституиращите и работните им условия по отношение на здраве и хигиена, нито е намалила свързаните с проституция престъпления.

По отношение на Холандия през 2010 г., при обсъждането на редовния доклад на холандското правителството по Конвенцията за елиминиране

³³ „The Sex Sector: The economic and social bases of prostitution in Southeast Asia“, edited by Lin Lean Lim, International Labor Office, Geneva, 1998.

³⁴ Пак там.

³⁵ Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women, The Netherlands, 2010, para 30.

не дискриминацията спрямо жените, Комитетът приема за разглеждане плановете за въвеждане на система за регистрация, която би могла да има негативен ефект върху проституиращите и върху защитата на тайната им на личен живот. Пред Комитета са поставени за обсъждане редица въпроси, свързани с тази мярка, планирана за подобряване на борбата с трафика на хора. Мярката предвижда въвеждане на задължителна регистрация в общините на независимо проституиращите, заедно с криминализиране на клиенти, които посещават нерегистрирани лица. Изискването за работещите в публичен дом е за регистриране чрез съдържателя на публичния дом, като е предвидена и наказателна санкция за тези, които отказват да се регистрират. Изразени са притеснения, че това не би било благоприятно за излизане от проституцията. Поставя се въпросът, че задължителната регистрация увеличава риска от прехвърляне към нелегалния секс сектор не само на мигранти, но и на проституиращи с холандско гражданство³⁶.

Комитетът споделя притесненията, че новото изискване за задължителна регистрация на проституиращите може да накара повечето от тях да работят незаконно. Нещо, което би подкопало усилията за борба срещу сексуалната експлоатация и би повишило уязвимостта на жените. Някои от тях (например мигранти) не биха могли да се регистрират, а други е възможно да откажат да се регистрират, което би влошило работните им условия и би изострило социалното им изключване. Комитетът изразява и загриженост, че новото законодателство може да създаде сериозен риск за правото на личен живот на регистрираните проституиращи, поради недостатъчни гаранции за запазването на конфиденциалността на регистрацията. Комитетът препоръчва мерки за подобряване на работните условия на проституиращите и усилване на тяхната защита, както и правото на автономност и правото на личен живот³⁷.

Дори към държави, които не са легализирали проституцията, а имат мълчаливо разрешителен режим, Комитетът формулира задължение да осигурят здравни услуги на проституиращите с оглед например борба с разпространението на СПИН³⁸. Отличителното в препоръките е акцентът върху ограничаване на търсенето. Насърчава се изучаването на факторите, които довеждат жените, включително образовани, до проституция.

Комитет против изтезанията на ООН

Показателно е и становище на Комитета против изтезанията на ООН по проблеми, свързани с доброволната проституция, в доклад от 2010 г. за Австрия, където също действа легализиращ режим. Повдигнатите пред Комитета против изтезанията въпроси са свързани с практики в Австрия, които лишават жените в секс бизнеса от защита срещу унижително отношение от страна на държавни служби-

³⁶ NGO's Notes on the 5th Report of the Netherlands, on behalf of the pre-session working group of the CEDAW, 43rd session, 19 January-6 February 2009.

³⁷ Заключителни коментари по доклада на Холандия от 2010 г., параграфи 30, 31.

³⁸ Заключителни коментари по доклада на Уганда от 2002 г., параграф 146: „Комитетът подтиква държавата да обърне пълно внимание на осигуряването на здравни услуги за проституиращи, така че да се обуздае разрастването на СПИН.“

тели³⁹. Основните проблеми са два: 1) жените, които минават задължителните ежеседмични прегледи в общинските здравни служби, търпят унизително отношение, и 2) специални полицейски звена използват методи на действие под прикритие, за да търсят жени, които предоставят сексуални услуги без да са регистрирани.

Първото оплакване е във връзка със забраната в Австрия проституиращите жени да ползват лични гинеколози, дори на собствени разходи, тъй като са задължени да посещават гинеколози в общинските центрове. Условието за предоставяне на тази услуга са лоши поради крайно ограничения персонал и силно ограниченото време за посещения. Оплаквания са направени и във връзка с липсата на поверителност на прегледите. Публично обявената практика на задължителни прегледи води и до повишаване на риска от полово предавани болести поради повишеното в резултат рисково поведение на клиентите⁴⁰. Другото оплакване е свързано с разследването на нерегистрирани проституиращи жени от полицаи под прикритие. Оспорена е практиката полицаи да влизат под фалшива самоличност в домовете на жените и да им предлагат пари за секс, както и посещенията на оттеглили се проституиращи жени в домовете им късно вечер отново под прикритие, с цел установяване дали упражняват проституция без да са регистрирани. Комитетът против изтезанията изразява загрижеността си по повод тези практики и препоръчва на правителството на Австрия да гарантира, че медицинските прегледи се извършват в обстановка, където тайната на личен живот е осигурена, и при полагане на най-добрата грижа за опазване на достойнството на жените, които се преглеждат⁴¹.

Парламентарна асамблея на Съвета на Европа

ПАСЕ изразява позицията, че легализираният режим има предимството, че регулира проституцията като професия. В държавите с такъв режим проституиращите не се наказват и имат трудови права, в по-голяма степен им е гарантирана самостоятелност и намалена зависимостта от сводниците, както и достъпът до медицинско обслужване. ПАСЕ отбелязва, че това не означава обаче, че проституцията в легализиращите режими е безпроблемна. И отправя следните препоръки по отношение на доброволната проституция на пълнолетни лица:

„Страните членки на Съвета на Европа трябва да формулират изрична политика относно проституцията. Те трябва да избягват двойния стандарт и политики, които принуждават проституиращите да излизат в нелегалност или да попадат под влияние на сводници, което ги прави по-уязвими. Вместо това те трябва да се стремят да им дадат права и да усилят статута им, по-специално чрез:

³⁹ Submission from Sex-Workers Forum of Vienna to the United Nation's Committee against Torture pertaining to Austria's 5th periodic report at the 44th session, 26 April-14 May 2010.

⁴⁰ Докладът посочва, че в сравнение с Германия, където няма задължителни прегледи, в Австрия процентът на заразяване с болести, предавани по полов път в резултат от секс с проституиращи, е значително по-висок.

⁴¹ Committee against Torture, 44th session, 26 April-14 May 2010, Consideration of reports submitted by States parties under article 19 of the Convention, Concluding observations of the CAT, Austria.

- въздържане от криминализиране и наказване на проституиращи и развиване на програми за подпомагането им да напуснат професията, ако искат да направят това;
- адресиране на личната уязвимост на проституиращите жени, като умствени проблеми, ниско самочувствие отхвърляне или малтретиране в детството, както и употреба на наркотици;
- адресиране на структурни проблеми (бедност, политическа нестабилност/война, неравенство между половете, неравни възможности, липса на образование и обучение), включително в държавите на произход на проституиращите, за да се предотврати „насилственото“ влизане на хората в проституция поради обстоятелствата;
- осигуряване на проституиращите на достъп до безопасни сексуални практики и достатъчно независимост да ги налагат на клиентите;
- уважаване на правото на проституиращите, които свободно избират да работят като такива, да имат участие в приемането на всички политики на национално, регионално и местно ниво, които ги засягат;
- прекратяване злоупотребата с власт от страна на полицейски и други държавни власти към проституиращите, чрез развиване на специални обучителни програми за тях⁴².

Европейски съд по права на човека към Съвета на Европа

Легализиращите режими поставят потенциално два въпроса за нарушаване на основни права, гарантирани по силата на Европейската конвенция за правата на човека. Първият е свързан с изискването за регистрация на проституиращите, а вторият – със задължителни медицински прегледи. И двете мерки – задължителна регистрация и медицински прегледи, могат да повдигнат въпроси, свързани с правото на личен живот, гарантирано по чл. 8 на Конвенцията. Досега ЕСПЧ не е имал случай да разгледа такова оплакване, но практиката му съдържа индикации как той би разгледал жалба, свързана със задължителна регистрация или медицински прегледи.

Според практиката на ЕСПЧ предвиждането и извършването на принудителни медицински интервенции е оправдано за лица, практикуващи професии, които носят отговорност за здравето на други хора, както и за изземване на доказателства за целите на наказателно производство. В решението си по делото *Madsen v. Denmark* от 7 ноември 2002г. ЕСПЧ разглежда законово изискване за задължителен тест за алкохол и наркотици на всички членове на екипаж на кораб поне веднъж в годината. Отбелязвайки, че е абсолютно важно всички членове на екипажа да бъдат напълно адекватни по всяко време и способни да изпълняват функции, свързани със сигурността на борда, ЕСПЧ постановява, че: „съображения като публична сигурност и защитата правата и свободите на други, било то пътници или членове на екипажа, оправдава... произволно изследване на урина, чрез което могат да се засекат следи и на алкохол, и на наркотици“. Съдът приема, че контролен тест, направен на членове на екипажа на борда скоро след тяхното слизане, не се намесва по неразумен начин в тяхното право на уважаване

⁴² Резолюция 1579 (2007) на ПАСЕ „Prostitution – What stance to take?“, <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta07/eres1579.htm>

на личния им живот и може да се оправдае като мярка, „необходима в демократично общество за защитата на публичната сигурност и правата на другите“⁴³.

Регистрацията на проституиращите лица е друг съществен елемент от инструментариума на легализиращите режими. Това е една от мерките в борбата с трафика на хора заедно с криминализирането на купуване на секс услуги от нерегистрирана проститутка. Тази комбинация от мерки цели предотвратяването на купуване на сексуални услуги от лица, които проституират принудително. И ако самата регистрация не дава основания за твърдения за нарушаване на основни права, нарушаването на конфиденциалността на регистрацията, както и запазването на тази информация от държавни органи и след като лицето е спряло да проституира, могат да доведат до нарушение на правото на личен живот. Такива изводи могат да бъдат изведени от решението на ЕСПЧ по делото *I. v. the United Kingdom* от 11 юли 2002 г. В това решение се обсъждат, както въпросът за съдържанието на лична информация в публични регистри, така и законният интерес на трети лица да се запознават с нея. Оправдането е направено от човек, претърпял операция за смяна на пола, и е във връзка с отказа на държавата да промени данните в публичните регистри относно пола му и да се заличат оригиналните данни. Съдът приема, че е налице нарушение на правото на личен живот, тъй като неограничен брой хора биха имали достъп до информацията, разкриваща, че жалбоподателят е претърпял смяна на пола си⁴⁴.

IV. Заключение

Международното право в областта на правата на човека не създава задължение за държавите за приемане на определен режим на регламентация на проституцията. Независимо от това то дава определени насоки за осъществяваната политика чрез задълженията на държавите да гарантират основни права.

От фундаментално значение е цялостният подход на международното право, който се фокусира върху предотвратяване на принудителното въвличане в секс индустрията и върху положението на проституиращите, предотвратяването на излагането им на риск от нарушаване на правата им и подлагането им на сексуална експлоатация. Именно фокусът върху предотвратяване на нарушение на права, а не върху морални съображения, е отличителният белег на международната нормативна база на правата на човека. Изхождайки от тази позиция, правото задължава държавите да предприемат мерки за ограничаване на риска от сексуална експлоатация и физическо и психологическо насилие над проституиращите. То въвежда и задължение да разследват и осъществяват наказателно преследване срещу извършителите на такива престъпления.

Международното право забранява наказателното преследване на проституиращите и изисква да се криминализира дейността на лица, които своят към проституция и се облагодетелстват от прости-

⁴³ Решение по делото *Madsen v. Denmark* от 7 ноември 2002 г. параграфи 75 и 76.

⁴⁴ Решение по делото *I v. the United Kingdom* от 11 юли 2002 г. параграф 67.

туирането на друго лице. Държавите имат и позитивното задължение да въведат подходящо регулиране на професиите, използвани за прикритие на трафик, в това число и проституцията, по начин, който да ограничи трафика и сексуалната експлоатация. Тези изисквания не предпоставят въпроса за режима на регламентиране на проституцията, който една държава може да възприеме, но безспорно съдържат най-важните критерии, по които възприетият режим следва да бъде оценяван.